

Żywioty wyobraźni

Bibliografia:

- Źródło: Jerzy Bralczyk, *Jeź*, [w:] tegoż, *Zwierzyniec*, Warszawa 2019, s. 97.
- Źródło: Jerzy Bralczyk, *Kaczka*, [w:] tegoż, *Zwierzyniec*, Warszawa 2019, s. 100.
- Źródło: Jerzy Bralczyk, *Mucha*, [w:] tegoż, *Zwierzyniec*, Warszawa 2019, s. 160.
- Źródło: Jerzy Bralczyk, *Wilk*, [w:] tegoż, *Zwierzyniec*, Warszawa 2019, s. 276–277.

Żywioty wyobraźni

Przyroda na planecie

Źródło: Pixabay, spirit111, domena publiczna.

Twoje cele

- dostrzeżesz powiązania pomiędzy językiem a światem natury,
- zredagujesz zdania z wybranymi związkami frazeologicznymi,
- określisz źródła pochodzenia wybranych związków frazeologicznych,
- dostrzeżesz wpływ słownictwa zaczerpniętego z terminologii przyrodniczej na metaforyczny charakter języka.

Od zarania dziejów **żywioty** ziemi, powietrza, wody i ognia pobudzały wyobraźnię człowieka. Dlatego też nasz język obfituje w wyrażenia o charakterze metaforycznym, które zaczerpnięte są z terminologii przyrodniczej. Znaki przyrody w języku obecne są w każdej dziedzinie naszego życia.

Polecenie 1

Wypisz swoje skojarzenia związane z żywiołami wyróżnianymi w kulturze europejskiej:

- woda,
- powietrze,
- ziemia,
- ogień.

Zapoznaj się z filmem poświęconym znakom przyrody w języku, a następnie wykonaj polecenia.

Znaki przyrody w języku

JĘZYK POLSKI

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R1AoUnRprReKq>

Film „Znaki przyrody w języku”

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Film pt. „Znaki przyrody w języku” opowiada o związkach frazeologicznych, odwołujących się do świata przyrody. Pojawiają się zdjęcia ilustrujące powiedzenia, np.

psa, skrzydeł przyczepionych do człowieka.

Polecenie 2

Wymień przykłady związków frazeologicznych nawiązujących do żywiołów: wody, ziemi, ognia i powietrza.

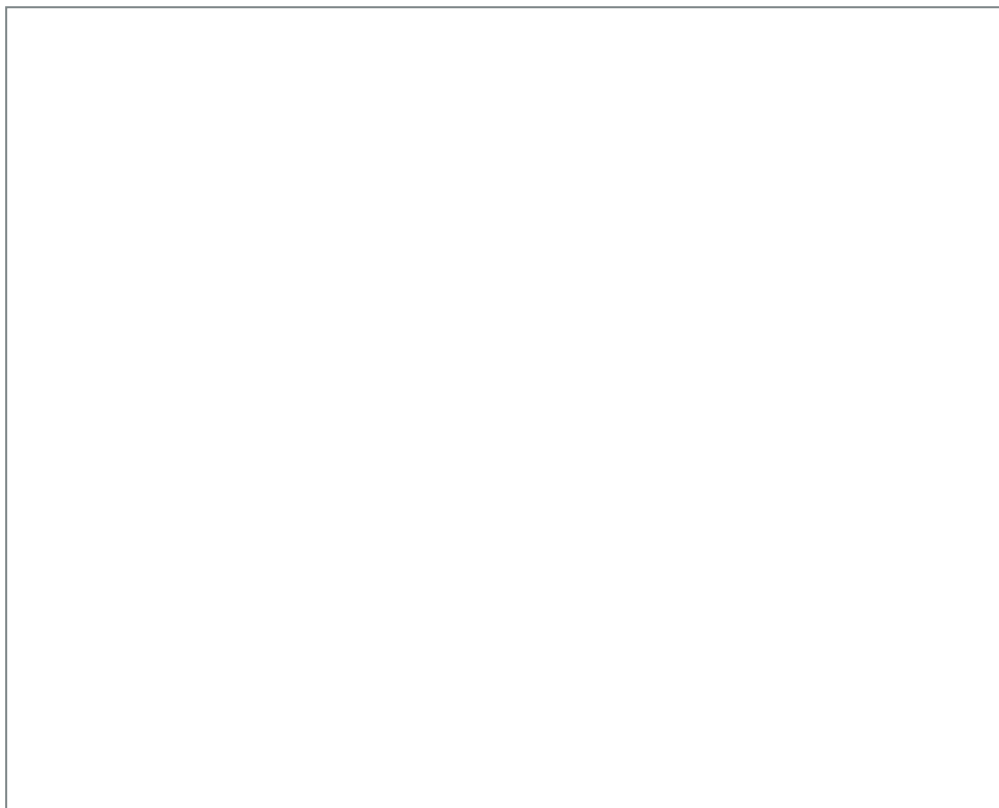
Polecenie 3

Podaj zabawne przykłady znaków przyrody w języku opisujące:

- cechy charakteru (np. szczwany lis),
- wygląd człowieka (np. lwia zmarszczka),
- relacje międzyludzkie (np. żyć jak pies z kotem).

Polecenie 4

Wybierz dowolny związek frazeologiczny dotyczący przyrody, który został wymieniony w filmie i stwórz do niego ilustrację. Skorzystaj z poniższego szkicownika.

Ćwiczenie 1

Wskaż zdanie, w którym poprawnie użyto związku frazeologicznego „czuć się w swoim żywiole”.

Gdy kupiła nowy kapelusz, czuła się w swoim żywiole, ponieważ zawsze o takim marzyła.

W kawiarni *Czarny młyn* czuł się w swoim żywiole, ponieważ panowała tam przyjemna atmosfera.

Wśród przyjaciół czuł się w swoim żywiole, ponieważ zawsze mógł liczyć na ich wsparcie i życzliwość.

Na konkursach tanecznych czuła się w swoim żywiole, ponieważ taniec był jej życiową pasją.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij związki frazeologiczne nazwami odpowiednich zwierząt.

Traktować jak – udawać, że się kogoś nie widzi, nie dostrzega.

Jak kamień w – zniknąć, przepaść, zaginąć bez śladu.

Czuć się jak ryba w – poczuć się bardzo dobrze, swobodnie.

Igrać z – zachowywać się nierozważnie, ryzykowanie w sytuacji mogącej grozić niebezpieczeństwem.

Być jak i – o ludziach krańcowo odmiennych pod jakimś względem.

Wyciągnąć coś spod – odnaleźć, znaleźć coś dzięki usilnym staraniom.

Sprowadzić kogoś na – zmusić kogoś do porzucenia mrzonek, marzeń, sprawić, aby ktoś zaczął realnie myśleć.

Ćwiczenie 3

Odszukaj w dostępnych źródłach znaczenie podanych poniżej związków frazeologicznych, a następnie ułóż z każdym z nich zdanie.

- zdradziecki żywioł,
- biały żywioł,
- walczyć z żywiołami.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj poniższe sformułowania do odpowiednich kategorii, a następnie wyjaśnij, w jakim celu zostały utworzone.

Żywiot ziemi

powiało grozą

drapacz chmur

czas płynie

płatniennne uczucie

żarliwe prośby

drzewo genealogiczne

tonąć we łzach

zielone płuca

Żywiot ognia

Żywiot wody

Żywiot powietrza

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj podane poniżej związki frazeologiczne nawiązujące do przyrody, a następnie przyporządkuj do nich właściwe wyjaśnienia i ich źródła.

Związek frazeologiczny	Wyjaśnienie	Źródło pochodzenia
przejąć chrzest ogniowy	<input type="text"/>	<input type="text"/>
woda latejska	<input type="text"/>	<input type="text"/>
złapać wiatr w żagle	<input type="text"/>	<input type="text"/>
za górami, za lasami	<input type="text"/>	<input type="text"/>

literatura

sport

pierwszy raz brać udział w jakiejś sytuacji

wykorzystać sprzyjające okoliczności i przystąpić energicznie do działania

coś, co daje zapomnienie

Biblia

bardzo daleko; nie wiadomo, gdzie

mitologia grecka

Ćwiczenie 6

Zaznacz wyraz o szerszym zakresie znaczeniowym, a następnie ułóż z każdym z nich zdanie, w którym użyjesz związku frazeologicznego nazywającego to zjawisko.

1. woda | rzeka
2. wiatr | halny
3. ojcowizna | ziemia
4. ogień | żywioł

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 7

Dopasuj żywioły do ich znaczeń symbolicznych.

- symbol chaosu, niestałości, zmienności, uzdrawiania, oczyszczenia, zapomnienia
- symbol nieba, nieskończoności, dążenia do wolności, natchnienia, marzeń
- symbol wieczności, miłości, nienawiści, ofiary, oświecenia, zapału
- symbol płodności, życia, cykliczności istnienia, śmierci, macierzyństwa

ogień woda ziemia powietrze

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

” Jerzy Bralczyk

Kaczka

Pełno kaczek w naszej metaforyce, we frazeologii. Płaskie kamyki puszczane dla zabawy po wodzie to *kaczki*, wymyślone dziennikarskie plotki też, specjalne intymne naczynia szpitalne też zwie się *kaczkami*. W ludowych piosenkach wraz z gęśmi są daleko, za wodą

[...], w bajkach najczęściej symbolizują przyziemność i zdrowy rozsądek, *brzydkie kaczątko* wyrastają na piękne łabędzie, a trafiają się i *dziwaczki*. [...]

Zdrobnień *kaczka* ma co niemiara, zresztą *kaczusia*, *kaczuchna* czy *kaczuszka* to często pieszczotliwe nazwania kochanych osób, zwykle pań. Nie jesteśmy tu oryginalni, w Chinach kaczka jest wręcz symbolem miłości. Dla sprawiedliwości dodajmy jednak, że u naszych południowych sąsiadów *kaczką* właśnie, nie *gęsią*, nazywa się kobiety niezbyt rozgarnięte.

Źródło: Jerzy Bralczyk, *Kaczka*, [w:] tegoż, *Zwierzyńiec*, Warszawa 2019, s. 100.

Ćwiczenie 8

Podaj co najmniej trzy inne zdrobnienia nazw zwierząt, które mogą być używane jako pieszczotliwe określenia bliskich osób.

Ćwiczenie 9

Wymień utwory literackie, w których pojawia się postać kaczki.

” Jerzy Bralczyk

Wilk

Czasem zresztą i człowiek, i wilk pojawiają się razem, gdy przychodzi przyganić złą ludzką naturze – bo przecież „człowiek człowiekowi

wilkiem”. Ulegamy złym skłonnościom, bo „natura ciągnie wilka do lasu”; „patrzy nam z oczu wilkiem”; mamy „wilczy apetyt”, czasem dlatego, że jesteśmy „głodni jak wilk”, a czasem po prostu przez to, że mamy „wilcze gardła”; [...] jak się komuś nie powiedzie niegodny uczynek, mówimy, że „nosił wilk razy kilka...”, a obłudników nazywamy „wilkami w owczej skórze”. [...]

Tak bardzo nie lubimy wilków, że *wilkiem* nazywamy i pewną groźną chorobę skóry, i inną przypadłość, której od siedzenia na zimnej ziemi czy kamieniu dostać możemy, i chwast zbożowy, i niepożądane odgałęzienia drzew owocowych.

Źródło: Jerzy Bralczyk, *Wilk*, [w:] tegoż, *Zwierzyniec*, Warszawa 2019, s. 276–277.

Ćwiczenie 10

Połącz użyte w tekście Jerzego Bralczyka frazeologizmy z ich wyjaśnieniami.

człowiek człowiekowi wilkiem	bardzo duży apetyt
natura ciągnie wilka do lasu	o człowieku, który kieruje się tylko swoim interesem, wykorzystuje i krzywdzi innych
patrzeć wilkiem	patrzeć wrogo
wilczy apetyt	trudno uwolnić się od swoich przyzwyczajeń

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 11

Podaj nazwy chorób, które mają swój językowy rodowód w świecie przyrody.

Słownik

żywiot

potężne lub groźne zjawisko naturalne stwarzające niebezpieczeństwo dla człowieka; gwałtowne zjawisko, na które nie mamy wpływu, niezależne od naszej woli

Notatnik

Bibliografia

Bralczyk J., (2019), *Zwierzyniec*, Warszawa: Wydawnictwo Agora.

Kopaliński W., (2003), *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa.

Podlawska D., Świątek-Brzezińska M., (2011), *Słownik frazeologiczny*, Warszawa - Bielsko-Biała.